

СУТНІСТЬ І СТРУКТУРА ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ МАЙБУТНІХ ДІЛЬНИЧНИХ ІНСПЕКТОРІВ

У статті проаналізовано різні трактування поняття іношомовної комунікативної компетенції, розглянуто структуру іношомовної професійної компетентності фахівців різного профілю, визначено сутність та структуру іношомовної комунікативної компетенції майбутніх дільничних інспекторів.

Ключові слова: іношомовна комунікативна компетенція, іношомовна професійна комунікативна компетенція, сутність, структура, дільничні інспектори.

В статье проанализированы разные формулировки понятия иноязычной коммуникативной компетенции, рассмотрена структура иноязычной профессиональной компетенции специалистов разного профиля, определена сущность и структура иноязычной коммуникативной компетенции будущих участковых инспекторов.

Ключевые слова: иноязычная коммуникативная компетенция, иноязычная профессиональная коммуникативная компетенция, сущность, структура, участковые инспекторы.

This article analyses different interpretations of the notion of foreign language communicative competence, describes the structure of professional foreign language competence in professionals in different fields; defines the nature and structure of foreign language communicative competence in district police officers to be.

Key words: foreign language communicative competence, professional foreign language communicative competence, nature, structure, district police officers.

Постановка проблеми. Ефективність діяльності правоохоронних органів обумовлюється відповідною організацією роботи усіх відомств, служб та підрозділів, їх тісною взаємодією, відповідною профілактикою правопорушень, а також рівнем професійної підготовки самих працівників. Якість професійної підготовки фахівця будь-якого профілю залежить від рівня сформованості його професійних компетенцій, готовності до ефективної професійної діяльності та здатності адаптуватися до постійних суспільних змін у країні та світі.

Поширення економічних, наукових, культурних, спортивних зв'язків між Україною та зарубіжними країнами призводить до збільшення кількості іноземців, які відвідують країну з різною метою: здійснення дипломатичних функцій, туристичних або комерційних візитів, виконання робіт за угодами, навчання, участь у спортивних, культурних заходах, наукових конференціях та симпозіумах тощо. У той же час збільшується кількість злочинних посягань на життя, здоров'я, майно та права іноземців, які знаходяться в нашій країні. Відмічаються випадки скоєння злочинів самими іноземцями. Не виключаються факти перебування у країні іноземних громадян, які скоїли злочин на території інших держав, або осіб, які підозрюються в міжнародному тероризмі.

Як відомо, охорона прав і законних інтересів іноземних громадян та осіб без громадянства, які знаходяться на території нашої країни, покладена на правоохоронні органи. Сучасний карно-процесуальний кодекс передбачає те, що особи, які не володіють мовою слідства, мають право на послуги перекладача. Проте знайти перекладача під час звернення іноземного громадянина до правоохоронних органів буває важко або на це потрібен певний час. А згаяний час майже завжди утруднює пошук винних. Таким чином, володіння працівниками органів внутрішніх справ іноземною мовою дозволяє ще до прибуття перекладача отримати

необхідну для припинення або розкриття злочину інформацію та зберегти час.

Діяльність дільничних інспекторів міліції пов'язана з глибоким знанням власної дільниці, її населення, характеру зайнятості цього населення, його етнічного складу, місцевих звичаїв, традицій та культури [11, с. 4].

Найчастіше саме дільничні інспектори міліції стають першою ланкою у разі звернення іноземних громадян, які потерпіли від злочину. У такому випадку вдала комунікація, спілкування іноземною мовою та уміння застосовувати її в типових ситуаціях професійного спілкування стає одним з основних критеріїв професіоналізму майбутнього дільничного інспектора міліції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню професійної діяльності дільничних інспекторів міліції присвячено роботи В.Є. Боднар, В.Л. Васильєва, Г.Є. Запорожцевої, В.М. Зінча, О.В. Ковальової, О.В. Мисенко, М.О. Тучака, А.І. Черкашина та ін. У цих працях проведено аналіз професійної діяльності дільничного інспектора міліції, визначено умови її вдосконалення.

Питаннями компетентнісного підходу у професійній освіті займалися Н.М. Бібік, Л.С. Ващенко, В.В. Краєвський, О.І. Локшина, О.В. Овчарук, Л.І. Паращенко, О.І. Пометун, А.В. Хуторський та інші автори.

А.С. Андрієнко, Г.С. Архіпова, Н.І. Гез, О.О. Павленко досліджували сутність та структуру іншомовної професійної компетенції майбутніх фахівців різного профілю.

Проблемі навчання професійному іншомовному спілкуванню військових присвятили свої роботи О.І. Бондаренко, О.А. Войтюк, О.Ф. Волобуєва, В.М. Гапонов, О.М. Гринчишин.

Але поза увагою дослідників залишилася проблема визначення сутності і структури іншомовної комунікативної компетенції майбутніх дільничних інспекторів міліції. Проблема набуває надзвичайної актуальності у разі необхідності підготовки таких фахівців у системі початкової підготовки кандидатів на службу в органах внутрішніх справ України та недостатньою розробленістю навчальних матеріалів з дисципліни «Ділова іноземна мова» для даної категорії фахівців.

Мета написання статті – розкриття сутності і структури іншомовної комунікативної компетенції майбутніх дільничних інспекторів міліції.

Відповідно до мети визначено завдання дослідження: з'ясувати сутність іншомовної комунікативної компетентності; розглянути структуру іншомовної професійної компетенції майбутніх фахівців різного профілю; визначити сутність і структуру іншомовної комунікативної компетенції майбутніх дільничних інспекторів міліції.

Виклад основного матеріалу. У ході аналізу літератури за темою нами було визначено, що у психолого-педагогічній та методичній літературі існує широке коло тлумачень іншомовної комунікативної компетенції фахівців різного профілю, а в багатьох роботах поняття «компетенція» та «компетентність» застосовуються майже як синонімічні.

У нашій роботі ми дотримуємося думки В.В. Краєвського та А.В. Хуторського, які розрізняють ці терміни та вважають, що компетенція в перекладі з латинської мови означає коло питань, щодо яких людина добре обізнана, пізнала їх і має досвід. Компетентність у визначеній галузі – це поєднання відповідних знань і здібностей, що дозволяють обґрунтовано судити про цю сферу й ефективно діяти в ній [7, с. 3- 10].

У межах компетентнісного підходу під компетентністю людини педагоги розуміють спеціально структуровані (організовані) набори знань, умінь, навичок і ставлень, що їх набувають у процесі навчання. О.І. Пометун зазначає те, що «компетентність» є поняттям трохи іншого значенневого ряду порівняно зі знаннями, вміннями, навичками. На думку автора, компетентність - це інтегрована характеристика якості особистості, результативний блок, сформований через досвід, знання, вміння, ставлення, поведінкові реакції. Компетентність побудована на комбінації взаємовідповідних пізнавальних відношень і практичних навичок, цінностей, емоцій, поведінкових компонентів, знань та вмінь. Компетентність представляє потенціал, який а) виявляється ситуативно; б) описує інструментарій одночасного розуміння та дії, що дозволяє сприймати нові культурні, соціальні, економічні й політичні реалії [6, с. 19].

На відміну від «компетентності» поняття «компетенція» сприймається як похідне, вужче від поняття «компетентність» [6, с. 46], як «здатність на основі органічної єдності знань, умінь, досвіду і відносин здійснювати як звичну, так і нову професійну діяльність» [9].

У свою чергу, «іншомовна комунікативна компетенція» – це «знання мови, високий рівень практичного володіння як вербальними, так і невербальними її засобами, а також досвід володіння мовою на варіативно – адаптативному рівні залежно від конкретної мовленнєвої ситуації» [10, с. 14]; «здатність брати до уваги в мовленнєвому спілкуванні контекстуальну доречність і вживаність мовних одиниць для реалізації когнітивної та комунікативної функції» [2, с. 18]; «сформована в процесі навчання іноземної мови здатність вільно і адекватно до умов соціально-рольових ситуацій професійної діяльності розуміти й зумовлювати відповідні мовленнєві висловлювання згідно з теоретичними положеннями і знаннями, що виконують інформаційно-комунікативну функцію, а також практичні вміння та навички, які забезпечують перцептивно-комунікативну та інтеракційно-комунікативну функції спілкування за допомогою засобів іноземної мови» [5, с. 12].

Як видно з наведених формулювань, існують певні розбіжності у визначенні іншомовної комунікативної компетенції. У межах нашого дослідження ми дотримуємося думки Д. Хаймза. У своїх роботах автор вживає це поняття як «знання, що дає змогу індивідові здійснювати функціонально спрямоване мовленнєве спілкування та забезпечує досягнення успіху в комунікації у середовищі іншомовної культури» [14]. На нашу думку, іншомовна комунікативна компетенція майбутніх дільничних інспекторів міліції – це знання, уміння, навички, що дають змогу фахівцям здійснювати функціонально спрямоване мовленнєве спілкування в середовищі іншомовної культури.

Функціонально спрямоване іншомовне спілкування, що детермінується змістом правоохоронної діяльності та функціональними обов'язками дільничного інспектора міліції, має знайти своє відображення у структурі його іншомовної комунікативної компетенції.

Протягом 2011, 2012 років ми проводили дослідження діяльності дільничних інспекторів міліції. На підставі спостереження, анкетування, теоретичного дослідження відповідної літератури за напрямом [1,4,11,12], а також різноманітних службових документів ми вивчали види, функції та завдання правоохоронної діяльності та функціональні обов'язки дільничних інспекторів.

У ході дослідження визначено, що дільничний інспектор міліції під час виконання своїх обов'язків здійснює профілактичні, адміністративні, кримінально-процесуальні, організаційні функції та виконує завдання соціально-правової допомоги [4].

Правоохоронна діяльність, як і будь-яка професійна діяльність, має певні сторони (види, напрями). Діяльність дільничного інспектора має такі сторони, як: пізнавальна, конструктивна, виховна, комунікативна, організаційна, посвідчувальна. Сутність пізнавальної сторони діяльності дільничного інспектора міліції - знаходження, переробка, аналіз та використання інформації щодо профілактики, попередження і розкриття злочинів, розшуку злочинців та осіб, зниклих без вісті. Конструктивна сторона - планування роботи (на найближчий час та цільове), продукування гіпотез. Виховна сторона - виконання дільничним інспектором певних заходів із правового виховання населення та правової пропаганди. Комунікативна сторона діяльності визначається знаннями, уміннями та навичками взаємодії дільничного інспектора з різними категоріями громадян та колегами. Організаційна сторона - координування та узгодження дільничним інспектором міліції всіх напрямків своєї професійної діяльності. Посвідчувальна сторона - перетворення отриманої інформації у спеціальні форми (запит, повідомлення, рапорт і т. ін.) з метою посвідчення отриманих у ході діяльності фактів та прийнятих рішень.

Саме зазначені вище складові визначають зміст іншомовної комунікативної компетенції майбутніх дільничних інспекторів та мають бути враховані у здійсненні початкової підготовки кандидатів на службу в органах внутрішніх справ України в системі неперервної професійної освіти.

Розглядаючи структуру іншомовної комунікативної компетенції, можна примітити розбіжності у поглядах авторів. Так, Хаймс Д. виділяє такі складові іншомовної комунікативної

компетентності: лінгвістичну (правила мови), соціально-лінгвістичну (правила діалектного мовлення), дискурсивну (правила побудови смислового висловлювання) і стратегічну (правила підтримання контакту із співрозмовником) складові [14]. М. Кенел та М. Свейн виділяють граматичну, соціолінгвістичну, дискурсивну і стратегічну [13]. С.В. Козак трактує іншомовну комунікативну компетенцію майбутніх фахівців морського флоту як сукупність чотирьох компетенцій (лінгвістичної, соціокультурної, стратегічної та професійної) [5]. Н.І. Гез вважає, що комунікативна компетенція має такі складові, як вербально-комунікативна компетенція, лінгвістична компетенція, вербально-когнітивна компетенція, метакомунікативна компетенція [2, с. 19]. О.О. Павленко серед головних компонентів комунікативної компетенції майбутніх митників розрізняє лінгвістичні (говоріння, сприймання на слух, письмо, читання); прагматичні (уміння кодувати і декодувати повідомлення за вербальними і невербальними каналами, знання й уміння вступити в мовленнєвий контакт у конкретних ситуаціях); соціокультурні (правила ввічливого спілкування, соціальних умовностей, культурних умовностей тощо) [10, с. 14].

Подібна структура іншомовної комунікативної компетенції тих, хто навчається, пропонується авторами Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти [3]. Проте автори розглядають прагматичну компетенцію дещо ширше, пов'язуючи її із знанням про принципи, за якими висловлюються повідомлення: а) організуються, структуруються та укладаються («дискурсивна компетенція»); б) використовуються для здійснення комунікативних функцій («функціональна компетенція»), в) узгоджуються згідно з інтерактивними та трансактивними схемами («компетенція програмування мовлення») [3, с. 122].

На нашу думку, саме такий підхід до іншомовної комунікативної компетенції є найбільш методично обґрунтованим, доречним та відповідає змісту професійної діяльності майбутніх дільничних інспекторів міліції. Ураховуючи вищезазначене, ми визначили, як структуру самої іншомовної комунікативної компетенції майбутніх дільничних інспекторів міліції в цілому, так і структуру її окремих компонентів (див. табл.1)

Таблиця 1

Структура іншомовної комунікативної компетенції майбутніх дільничних інспекторів міліції

Іншомовна комунікативна компетенція майбутніх дільничних інспекторів міліції		
Лінгвістична компетенція	Соціокультурна компетенція	Прагматична компетенція
Лексична, граматична, семантична, фонологічна, орфографічна, орфоепічна	1. Країнознавча та лінгвокраїнознавча компетенції (знання та здатність сприймати мову в її культурноносній функції, з національно-культурними особливостями). 2. Соціолінгвістична компетенція (лінгвістичні маркери соціальних стосунків, правила ввічливості).	1. Дискурсивна компетенція (структурування, розміщення, розподіл інформації під час написання та оформлення окремих документів, здійснення усного мовлення (побудова аргументації). 2. Функціональна компетенція (знання, уміння, навички у здійсненні мікро- і макрофункцій). 3. Компетенція програмування мовлення відповідно до сторін професійної діяльності: пізнавальної, конструктивної, виховної, комунікативної, організаційної, посвідчувальної.

У структурі іншомовної комунікативної компетенції майбутніх дільничних інспекторів міліції під лінгвістичною компетенцією ми розуміємо знання ними системи та структури мови, правил її функціонування в процесі іншомовної професійної комунікації.

Соціокультурна компетенція - наявність у майбутніх фахівців знань про національно – культурні особливості, норми, неомовленневу поведінку в країні, мова якої вивчається, та вміння будувати власну поведінку з урахуванням цих особливостей та норм. Соціолінгвістична компетенція – здатність до вибору лінгвістичних засобів відповідно до місця, часу, сфери та соціального статусу партнера по спілкуванню.

Прагматична компетенція пов'язується із знаннями майбутніх дільничних інспекторів про основні принципи висловлювання у здійсненні функціонально спрямованого мовленнєвого спілкування в середовищі іншомовної культури.

Дискурсивна компетенція – це здатність майбутніх фахівців до логічної побудови речень відповідно до вимог, рівня та завдань спілкування. Функціональна компетенція є здатністю до використання усного та писемного мовлення відповідно до спеціальних функціональних цілей та відповідних мовних форм у здійсненні мікро – і макрофункцій.

До таких мікрофункцій, наприклад, можна віднести: надання і запит фактичної інформації; вираження та виявлення ставлення до певних чинників, модальність, волевиявлення, наміри, емоції, спонукання і т. ін. До більш складних за обсягом макрофункцій можна віднести: опитування, опис, розповідь, роз'яснення, висування вимог, переконання та ін. Компетенція програмування мовлення – це здатність до вибору мовних та мовленнєвих засобів на основі цілей, обумовлених сторонами (видами, напрямками) та конкретними ситуаціями професійного спілкування.

Висновки. Іншомовна комунікативна компетенція дільничних інспекторів міліції – це знання, уміння, навички, що дають змогу фахівцям здійснювати функціонально спрямоване мовленнєве спілкування у середовищі іншомовної культури.

Функціонально спрямоване мовленнєве іншомовне спілкування детермінується як змістом правоохоронної діяльності, так і функціональними обов'язками дільничних інспекторів міліції та знаходить своє відображення у структурі їх іншомовної комунікативної компетенції.

Найбільш доречним вважаємо таку структуру іншомовної комунікативної компетенції майбутніх дільничних інспекторів міліції, яка складається з лінгвістичної, соціокультурної та прагматичної компетенцій.

Перспективи подальших досліджень убачаємо в розробці шляхів та моделей формування іншомовної комунікативної компетенції майбутніх дільничних інспекторів міліції в системі неперервної професійної освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Васильев В.Л. Юридическая психология. – 3-е изд. / Васильев В.Л. – СПб.: «Питер», 2000. – 624 с.
2. Гез Н.И. Формирование коммуникативной компетенции как объект зарубежных методических исследований / Гез Н.И. // Иностранные языки в школе. –1985. - №2. - С. 17 – 24.
3. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / Науковий редактор українського видання С.Ю. Ніколаєва. – К.: Ленвіт, 2003. – 273 с.
4. Запорожцева Г.Є. Психологічний аналіз професійної діяльності дільничного інспектора міліції та визначальні умови її вдосконалення: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. псих. наук / Запорожцева Г.Є. -Київ, 1999.
5. Козак С.В. Формування іншомовної комунікативної компетенції фахівців морського флоту: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук / Козак С.В. – Одеса, 2001.
6. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики / під за. ред. О.В.Овчарук. – К.: «К.І.С.», 2004. – 112 с.
7. Краевский В.В. Предметное и общепредметное в общеобразовательных стандартах / Краевский В.В., Хуторской А.В. // Педагогика. – 2003. – №3. – С. 3-10.

8. Ніколаєва С.Ю. Методика формування міжкультурної іншомовної комунікативної компетенції: курс лекцій: навч.-метод. посіб. для студ. мовних спеціальностей кваліфікаційного рівня «магістр» / Бігич О.Б., Бориско Н.Ф., Борецька Г.Е. та ін.; за ред. С.Ю.Ніколаєвої. – К.: Ленвіт, 2010. – 332 с.
9. Олейникова О.Н. Разработка модульных программ, основанных на компетенциях: учеб. пособ. / О.Н. Олейникова, А.А. Муравьева, Ю.В. Коновалова, Е.В. Сартакова. – М.: Альфа – М, 2005. – С. 20.
10. Павленко О.О. Формування комунікативної компетенції фахівців митної служби в системі неперервної професійної освіти: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д. пед. наук / Павленко О.О. – К., 2005.
11. Про затвердження Положення про службу дільничних інспекторів міліції в системі Міністерства внутрішніх справ України: наказ МВС України від 11 листопада 2010 року № 550.
12. Черкашін А.І. Педагогічна складова професійної діяльності дільничних інспекторів міліції / Черкашін А.І. // Актуальні проблеми сучасної психології та педагогіки вищих навчальних закладів МВС України (Матеріали круглого столу, Харків, 11 листопада 2011 р.). – Х.: ХНУВС, 2011.
13. Canale M. Theoretical bases of communicative approaches to second language teaching and testing / M. Canale, M. Swaine // Applied Linguistics. – 1980. – №1. – P. 47 – 54.
14. Hymes D. On Communicative Competence // C.J. Brumfit and K. Johnson (eds.). The Communicative Approach to Language Teaching. London, 1979/ – P. 5-27

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Дягілева Людмила Дмитрівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри іноземних мов Навчально-наукового інституту підготовки фахівців кримінальної міліції Харківського національного університету внутрішніх справ.

Надійшла до друку 28.12.2012 р.